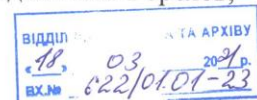

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора філологічних наук, доцента
Шевченка Олександра Івановича
на дисертацію **Кондрук Аліни Юрївни**
«Вербальні та невербальні засоби актуалізації лицемірства в
англомовному художньому дискурсі»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
(спеціальність 10.02.04 – германські мови)

Діалектика існування людської спільноти втілюється у одвічній боротьбі добра і зла, істини і фальші, щирості та підступності. Ці морально-етичні аспекти людського буття неможливо відокремити від мови, котра власне робить людину людиною. Сучасна епоха разом із загостренням екзистенційних проблем особливо чітко висуває до людства, до мовної особистості вимоги щодо дотримання морально-етичних максим комунікативної діяльності. Наслідки їх порушення, і на це вказують факти сьогодення, виявляються набагато серйознішими для кожного з нас, ніж можна було припустити. Це зумовлює нагальну потребу у дослідженнях саме лінгвістично релевантних проблем моралі та етики, котрі уже неможливо розглядати як лише прерогативу камерних академічних розмірковувань щодо лінгвістичних тонкощів.

Початок ХХІ століття асоціюється із загостренням уваги науковців, філософів і мовознавців до проблематики істинності, правдивості і їх порушень у суспільній взаємодії. На це вказують наукові праці українських філософів С.Б. Кримського, Ю.А. Мелкова, В.В. Кизими, мовознавців Л.Р. Безуглої, О.М. Бабич, Ф.С. Бацевича, О.І. Потапової, Г.І. Приходько і, зокрема Р. Кісса, котрий, можливо дещо перебільшено, визначає нашу епоху як епоху нещирості (Keyes R. The post-truth era: dishonesty and deception in contemporary life. New York : St. Martin's Press, 2004. 312 p.). Зазвичай, починаючи з праць Ч. Дарвіна, проблема нещирості, лицемірства проходить стрижневою темою досліджень невербальних компонентів комунікації, оскільки саме невербальна поведінка виявляється надійним маркером правдивості слова. Це засвідчують у своїх наукових розвідках І.Н. Горєлов,

Г.В. Колшанський, І.І. Серякова, з іншого боку, ще з часів Аристотеля визнано, що критерієм визначення смислу висловлення є мета. У лінгвістичній площині у межах певних підходів смисл уподібнюється до мети: «Смисл – це мета» (Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. С. 170).

Зазначені вище міркування зумовлюють **актуальність** вибору проблеми дослідження і доцільність застосованої прагмасемантичної методології у рецензованій дисертації Аліни Юріївни Кондрук, котра присвячена саме морально-етичній стороні комунікативної діяльності з особливою увагою до комунікативно-інтенціональних аспектів невербального супроводження на матеріалі англomовного художнього тексту. Дисертацію виконано в межах комплексної наукової теми, що розробляється кафедрою практики англійської мови Волинського національного університету імені Лесі Українки. Подана до захисту дисертація відображає тенденції сучасної наукової рефлексії до залучення категорійного і понятійного апарату суміжних наук у прагненні вирішити власне лінгвістичні проблеми. Авторка значною мірою спирається на розлого представлені у роботі постулати психології і соціології.

Потрібно віддати належне авторці за сміливість взятися дослідити такий дифузний феномен, обриси якого є надзвичайно розмитими і у філософії, і психології, і соціології. У дискурсології це завдання є також непростим, оскільки у дискурсі експліцитне лінгвальне виявлення лицемірства може здобувати лише у вигляді оцінних суджень, котрі, також можуть бути лицемірними. Лицемірство як соціоетичний і лінгвістичний феномен є надзвичайно складним предметом дослідження з огляду на його онтологічну неявну вираженість, перехресчуваність і нечітку розмежовуваність із суміжними виявами нещирості і неоднозначну визначеність моральної валідності лицемірства в залежності від ситуації і мотивів мовця – ініціатора лицемірства. Виходячи з цього, на нашу думку, авторка знайшла вдалий спосіб схарактеризувати специфіку актуалізації

лицемірства у дискурсі саме на основі невідповідності задекларованої і реалізованої інтенції.

Імовірно, саме наведені вище міркування спонукали авторку формулювати мету і завдання дослідження досить ємно і узагальнено, проте, у тексті роботи, і у теоретичній і практичній частині, вони здобувають певну конкретизацію і прагмалінгвістичну спрямованість у перебігу розгляду лицемірства у студіях гуманітарного і соціально спрямованого плану. Зокрема, у першому розділі авторка дуже ґрунтовно (с. 22-44) окреслює психологічну, соціальну і етичну специфіку лицемірства та позначає етапи дослідження вербальних та невербальних засобів актуалізації лицемірства в англomовному художньому дискурсі (с. 45-58).

У другому розділі визначено прагматичний статус лицемірних висловлень; проаналізовано комунікативно-інтенціональний аспект та перлокутивний ефект лицемірних мовленнєвих актів; розкрито дискурсивну специфіку комунікативних стратегій і тактик мовця-ініціатора лицемірства. Лицемірні висловлення визначено як окремий тип мовленнєвих актів, яким властива фальсифікація інтенції. Систематизовано номенклатуру інтенцій лицемірних висловлень на матеріалі англomовного художнього дискурсу. Визначені прагматичні типи лицемірних мовленнєвих актів та типові перлокутивні реакції. Створена типологія комунікативних стратегій мовця-ініціатора лицемірного мовленнєвого акта.

У третьому розділі систематизовано невербальні засоби і стереотипні поєднання невербальних і вербальних засобів комунікації у перебігу актуалізації лицемірства комунікантів в англomовному художньому дискурсі. На нашу думку, саме ці ствердження, узагальнення і відповідні висновки авторки на основі аналізу достатньо репрезентативного обсягу емпіричного матеріалу є аргументованими, обґрунтованими і визначальними для розгляду поданого на захист дослідження як такого, що має **теоретичну значущість і наукову новизну**.

Результати дисертаційного дослідження мають і певну цінність у прикладному аспекті, оскільки існують можливості їх **практичного застосування**:

- у навчальній роботі (у нормативних теоретичних курсах «Загальне мовознавство» (розділ «Мова й невербальні засоби спілкування»), теорії мовленнєвої комунікації (розділ «Комунікація як мовленнєва діяльність»);
- у розробці й упровадженні нових спецкурсів із проблем дослідження, в які було зроблено теоретичний та практичний внесок;
- у навчально-методичній роботі (при укладанні навчальних та методичних посібників і рекомендацій із аспектів, що були об'єктом і предметом авторських розвідок);
- у науково-дослідницькій роботі студентів та аспірантів.

Методологія й методика дослідження, достатній обсяг залученого фактичного матеріалу (1657 висловлень), виклад положень та узагальнень дослідження, достатня кількість теоретичних праць у списку використаної літератури (217 позицій), лексикографічних джерел (7 найменувань) та джерел ілюстративного матеріалу (72 найменування) засвідчують достовірність отриманих результатів. Текст наукової праці викладено на належному науково-теоретичному рівні. Дисертацію оформлено згідно з існуючими стандартами і кваліфікаційними вимогами, що висуваються до наукових праць такого рівня.

Основні результати дослідження знайшли своє відбиття у 10 публікаціях, у тому числі, у 5 статтях, надрукованих у фахових виданнях України, в 1 публікації в закордонному науковому виданні, у 4 тезах доповідей на наукових конференціях. Їх зміст, на нашу думку, відображає основні положення та тези виконаного наукового дослідження. Дисертація була апробована на 7 міжнародних наукових конференціях, в тому числі у Канаді та Угорщині, на фестивалях науки Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки та засіданнях кафедри практики англійської мови СНУ імені Лесі Українки. Основні положення

дисертації об'єктивно висвітлено, в представленому на розгляд опонента авторефераті. Академічного плагіату в дисертації нами не виявлено: ідеї, тези та положення інших учених подаються з посиланнями на відповідні наукові джерела.

Зауваження.

1. Новітнім здобутком авторки вважаємо виокремлення лицемірного висловлення як окремого типу мовленнєвого акта (с. 18). З цим висновком можна погодитись, але з певними застереженнями. Якщо основою будь-якої ілюкції як доцільної мовленнєвої дії може бути певна пропозитивна структура, як от «Я стверджую», «Я оголошую», «Я обіцяю», «Я загрожую» і т.д., то змодульована пропозиція «Я лицемірю» виглядає алогічною і досить неприродною. Лицемірство може виявлятися опосередковано, або вербалізуватися хіба що у текстуально відображеному авторефлексивному внутрішньому мовленні мовця-адресанта і лише у оцінних судженнях у коментарях, вербальній реакції адресата - «Ти лицеміриш». Але ця пропозиція відповідає уже іншому типу мовленнєвого акта – констативу (ствердженню), котрий у свою чергу може бути лицемірним. Тому навряд чи буде коректною характеристика лицемірного мовленнєвого акта як такого, в котрому лицемірство ВЕРБАЛІЗУЄТЬСЯ (с. 18). На нашу думку, авторка саме тому не без підстав вийшла на аналіз власне інтенцій, тактик та стратегій мовців – ініціаторів лицемірства.

2. Імовірно, з огляду на прихованість лицемірства, неявного його вираження у тексті, висвітлення власне його лінгвальної виявленості у дослідженні є досить приглушеним, особливо у підрозділах 1.1 і 1.2, у котрих авторка розлого схарактеризовує майже виключно психологічні, соціальні і етичні аспекти. Поняття «художній дискурс» у тексті дисертації (за винятком Вступу і анотації) з'являється лише у кінці 1 розділу на 46 сторінці при позначенні методології дослідження, і залишається нечітко окресленим, хоча, на нашу думку, за логікою доречно про нього було б згадати і схарактеризувати у частині, присвяченій гуманітарним студіям. Назва 2

розділу «Вербальні засоби актуалізації лицемірства комунікантів» не зовсім відповідає його змісту. І за наведеними підрозділами і за сутністю у цьому розділі скоріше висвітлюються лицемірні мовленнєві акти, тактики та стратегії. Також у 3 розділі авторка, розглядаючи вербальні і невербальні засоби актуалізації лицемірства, вдається до узагальнень без особливого акценту на тому, що виявлені особливості стосуються саме англомовного художнього дискурсу. А це є, на нашу думку, однією із визначальних рис поданого дослідження, що зумовлюють і демонструють його новизну.

3. У тексті дисертації здобуває опис номенклатури близьких до лицемірства понять, проте бракує ієрархічної систематизації. Можливо, це б допомогло чіткіше відмежовувати лицемірство від решти суміжних понять - брехні, нещирості, маніпулювання і т.д. і забезпечити аналіз саме відмітної лінгвістично релевантної специфіки ЛИЦЕМІРСТВА. Зокрема, авторка визначає лицемірство як нещирість (с.22, 34, 59, 199). Іноді незрозуміло, про що йдеться (особливо, коли авторка розглядає так званий «нещирий дискурс») – про лицемірство чи нещирість, або обман чи маніпулювання (с. 53, 54, 59, 201).

4. Певні ствердження авторки стосовно соціоетичних характеристик лицемірства, навіть зважаючи на комплексність цього феномену, видаються надто категоричними. Особливо, коли вони є наявними у Висновках, наприклад: «Лицемірство є необхідним інструментом соціалізації, підтримки хороших стосунків з оточуючими» (с. 200). Тут відчуваються непрямі алюзії на З. Фрейда, проте Висновки передбачають виклад авторської думки і кваліфікуються як думка авторки.

Вважаємо, що висловлені зауваження певною мірою об'єктивно зумовлені багатогранністю і прихованою природою виявлення лицемірства у дискурсі. Тим самим висвітлені у нашому відгуці проблемні сторони дослідження Аліни Юріївни Кондрук можна вважати дискусійними і такими, що не ставлять під сумнів завершеність, наукову і практичну цінність поданої до захисту дисертації «Вербальні та невербальні засоби актуалізації

лицемірства в англomовному художньому дискурсі". Зазначена дисертація відповідає п. 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженому постановою КМУ № 567 від 24.07.2013 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 та № 1159 від 30.12.2015, а її авторка – Аліна Юріївна Кондрук – заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент, доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри теорії та практики
перекладу з англійської мови
Запорізького національного університету

О.І. Шевченко

Вчений секретар:
Кандидат філологічних наук, доцент

О.А. Проценко